

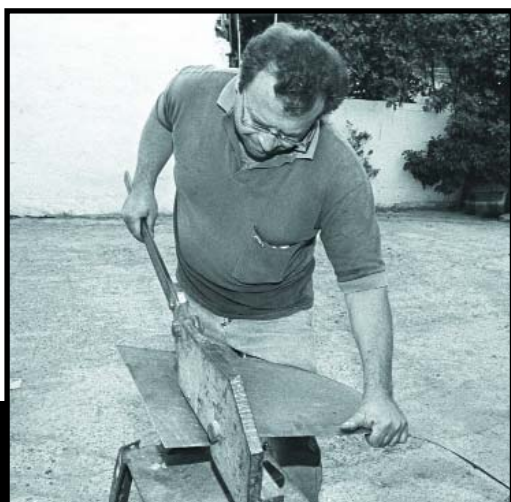
"ΛΕΡΙΑ"

ΤΑ ΚΟΥΔΟΥΝΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ -ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΣΗ: ΑΛΕΞΗΣ ΒΑΛΛΙΑΝΟΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ Δ. ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ

Τον γλυκό τους ήχο τον συναντάει κανείς σε κάθε γωνιά της Ελληνικής γης, από τα απέραντα βοσκοτόπια του Βορρά ως τα βουνά και τα οροπέδια της Κρήτης ή τις ραχούλες των νησιών. Είναι ο ήχος από τα κουδούνια, που συντροφεύουν ακατάπαυστα, στο κάθε τους βήμα, τα μικρά και μεγάλα ζώα της Ελληνικής υπαίθρου.

Κωνικά ή σφαιρικά, μικρά, μεσαία ή μεγάλα, τα κουδούνια παράγουν μια τεράστια ποικιλία ηχητικών τόνων, που μόνο το εξασκημένο αυτί του βοσκού μπορεί να

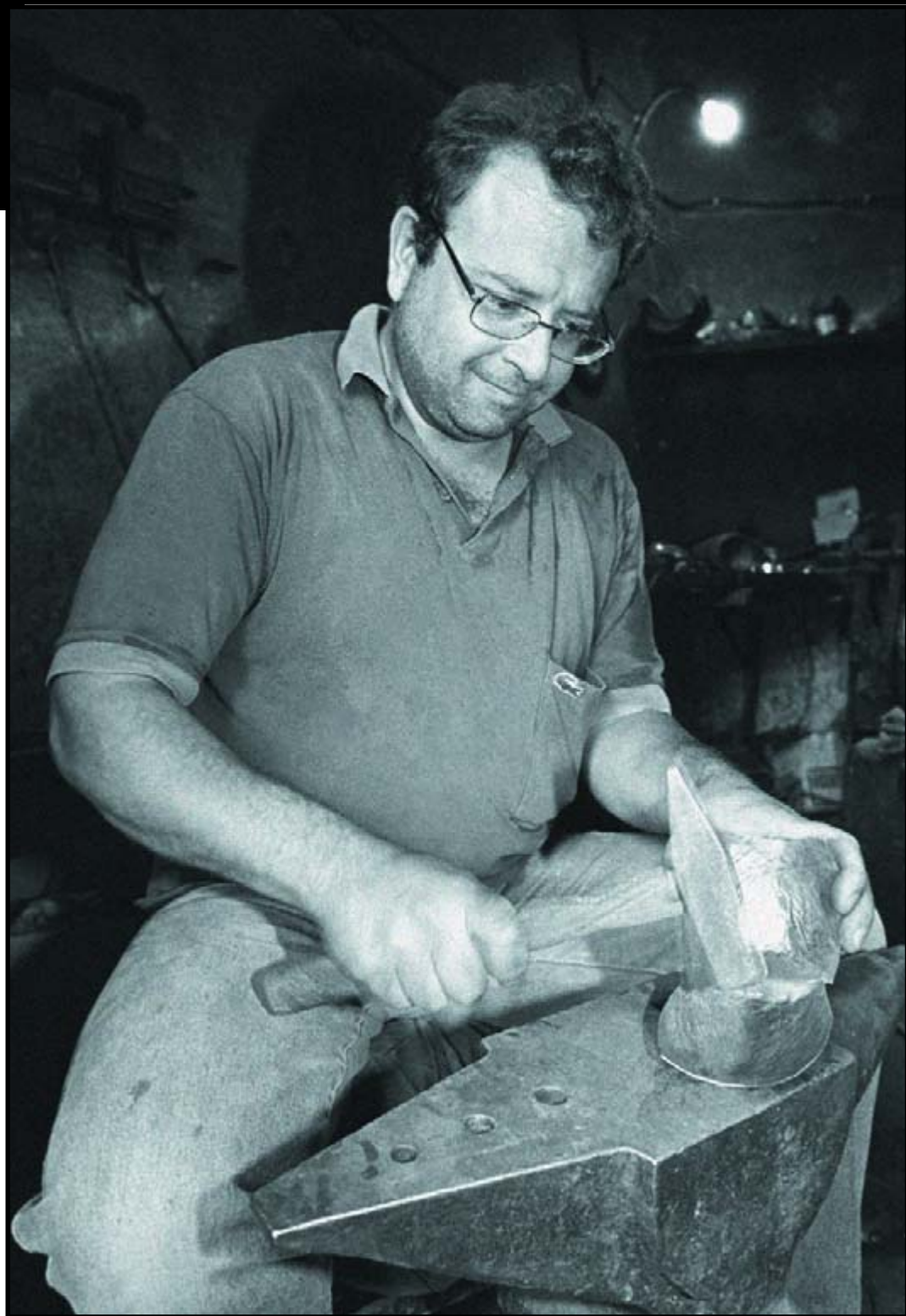
ξεχωρίζει.

Ποια είναι όμως η διαδικασία κατασκευής τους; Ποιοι άνθρωποι ασκούν ακόμα αυτή την τέχνη;

Η διαδικασία κατασκευής ενός κουδουνιού είναι χρονοβόρα καθώς αποτελείται από τρία διαφορετικά μέρη: το “κύριο σώμα”, την “αμπελιά” και το “σειστρο”. Όλα ξεκινούν από ένα απλό κομμάτι λαμαρίνας. Αφού το κόψει στις επιθυμητές διαστάσεις με ένα καμπυλόγραμμο σφυρί επεξεργάζεται το σιδερένιο φύλλο μέχρι να αποκτήσει την κατάλληλη κυλινδρική και πεπλατυσμένη μορφή. Με δυνατά σφυροκοπήματα ενώνει την λαμαρίνα επιδέξια και εξομαλύνει την επιφάνεια του κουδουνιού από τις χαρακιές της πρότερης επεξεργασίας.

Η τέχνη του κωδωνοποιού μοιάζει να ξεπηδά από το παρελθόν. Το μόνο ιστορικό στοιχείο είναι ο θρύλος που από γενιά σε γενιά κουδουνάδων μεταδίδεται, σύμφωνα με τον οποίο ο Μίνωας χρησιμοποιούσε στα κοπάδια του κουδούνια που ήταν χρυσογανωμένα. Σήμερα τα “**λέγια**”, όπως συνηθέστερα λέγονται στην Κρήτη τα κουδούνια, παράγονται κατά κανόνα μαζικά, από μικρές βιοτεχνίες ή σιδηρουργούς. Το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει τον κ. **Καραπιδάκη** να διατηρεί, και μάλιστα επικερδώς, ένα ατομικό παραδοσιακό κωδωνοποιείο.

Τον συναντήσαμε στον τόπο όπου γεννήθηκε, ζει και εργάζεται ως σήμερα. Είναι το χωριό **Έμπαρος** του Δήμου Βιάννου του νομού Ηρακλείου, που τοποθετείται στους πρόποδες του όρους Κούπα της οροσειράς των Λασιθιώτικων βουνών (όρος Δίκη). Στα μυστικά της τέχνης μυήθηκε από τον πατέρα του, που αρχικά ξεκίνησε ως σιδηρουργός και

Χρησιμοποιώντας τα χέρια του ο κ. Καραπιδάκης σφίγγει τις δύο πλευρές της λαμαρίνας για να σχηματοποιήσει το κουδούνι. Με δυνατά σφυροκοπήματα οι δύο πλευρές ενώνονται και το κουδούνι αποκτά το τελικό του σχήμα απόλυτα συμμετρικό και στις δύο πλευρές.

αργότερα, λόγω της κτηνοτροφίας στην περιοχή, σκέφτηκε ν' ασχοληθεί πιο συστηματικά με τα κουδούνια. Ήταν τότε 27 ετών ο πατέρας Καραπιδάκης (σήμερα είναι 80), βρήκε έναν μάστορα στο Ηράκλειο και τον παρακάλεσε να του μάθει την τέχνη. Εκείνος αρνήθηκε, δεν είχε όμως υπολογίσει το πείσμα του νεαρού, που άρχισε να τον παρακολουθεί καθημερινά από το απέναντι καφενείο.

Αποτύπωνε μια-μια τις κινήσεις του και προσπαθούσε να εφαρμόξει όσα έβλεπε στην πράξη. Μετά από πολλούς κόπους και πειράματα ο νεαρός Καραπιδάκης κατόρθωσε σιγά-σιγά κι έμαθε την τέχνη, που αργότερα μετέδωσε στο γιο του.

Συνάντησα πατέρα και γιο στο εργαστήρι τους, ένα παραδοσιακό σιδεράδικο, που στο χώρο του κυριαρχούν τα δυο αμόνια, ο ηλεκτρικός κόφτης του σίδερου και η οξυγονοκόλληση.

Αξιοπρόσεκτη παρουσία στο χώρο έχει και το κατάλληλα διαμορφωμένο πιθάρι, που χρησιμεύει για καμινάδα του καμινιού όπου "ψήνονται" τα κουδούνια.

Πατέρας και γιος είναι άνθρωποι απλοί και εξωστρεφείς, πρόθυμοι να φωτογραφηθούν στα διαδοχικά στάδια

κατασκευής του κουδουνιού και να μοιραστούν τα μυστικά της δουλειάς τους. Είναι ιδιαίτερα φιλόξενοι, εύθυμοι και χωρατεύουν διαρκώς κατά τα διαλείμματα της εργασίας. Τα επαναλαμβανόμενα σφυροκοπήματα και ο θόρυβος της οξυγονοκόλλησης και του τροχού δεν αφήνουν περιθώρια για συζήτηση την ώρα της δουλειάς. Έτσι το επάγγελμα του κουδουνά θεωρείται μάλλον μοναχικό, που καταπονεί ιδιαίτερα τα χέρια και τα αυτιά. *-Ιδιαίτερα το καλοκαίρι οι συνθήκες είναι ανυπόφορες, λέει ο κ. Καραπιδάκης, αφού από τη μια είναι η κρητική ζέση και από την άλλη οι ήδη αυξημένες θερμοκρασίες που απαιτούνται για την κατασκευή του κουδουνιού.*

Απόμαχος μετά από 50 χρόνια στη δουλειά, ο πατέρας Καραπιδάκης δεν φτιάχνει πια κουδούνια. Δεν παύει όμως να περνά τον περισσότερο χρόνο στο εργαστήρι με τον γιο του, αφού η πείρα του σχετικά με τον ήχο των κουδουνιών παραμένει πολύτιμη. Άλλωστε το βασικότερο προσόν σ' αυτή την τέχνη είναι ουσιαστικά το "μουσικό αυτί", μιας και απαιτείται ιδιαίτερο ταλέντο για να αποδοθεί στο κάθε κουδούνι ένας συγκεκριμένος ήχος. Ο ήχος αυτός πρέπει να είναι διαφορετικός από τον ήχο του ζευγαριού, αφού τα κουδούνια παραγγέλλονται σε ζευγάρια, ταυτόχρονα όμως πρέπει να συμπληρώνει αρμονικά το ηχητικό σύνολο των κουδουνιών του κοπαδιού.

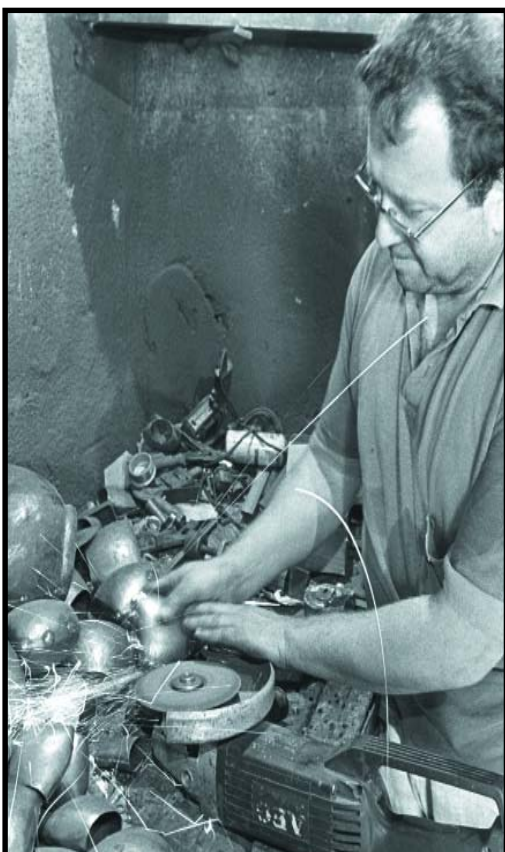
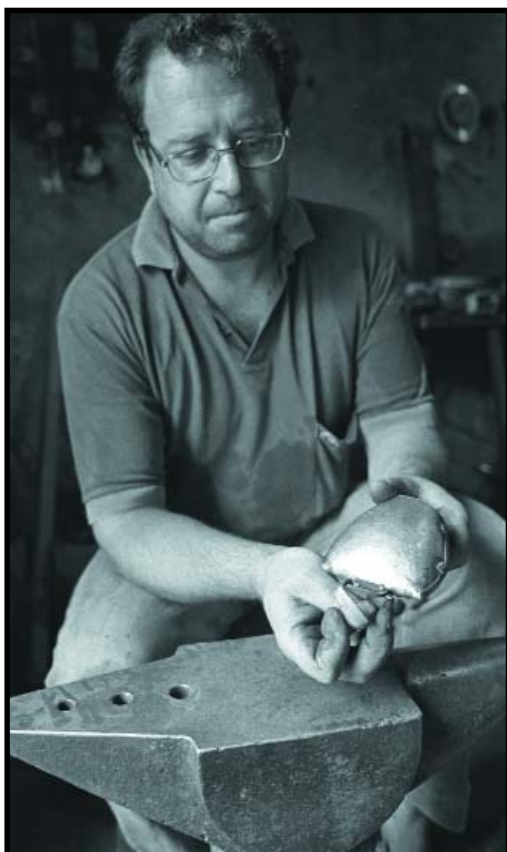
Στα κουδούνια διακρίνονται δυο γενικότερες ομάδες ήχων: το

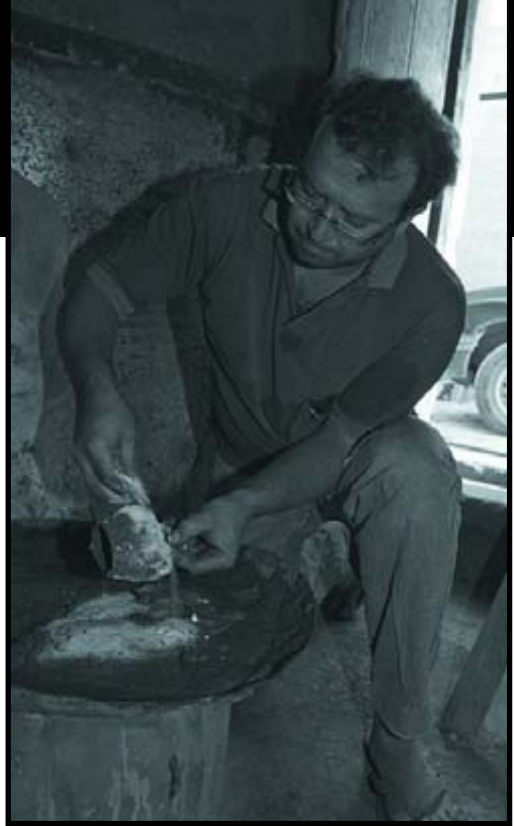

Το επόμενο στάδιο είναι η κατασκευή της "αμπελιάς". Πρόκειται για ένα κομμάτι σιδήρου που αφού διαπεράσει κάθετα το κύριο σώμα του κουδουνιού, η κάθε άκρη του θα στριφτεί για να σχηματίσει ένα μικρό κρίκο. Από τον κρίκο που εξέρχεται από την πάνω μεριά του κουδουνιού θα περαστεί ένα κομμάτι δέρμα-περιλαίμιο για το ζώο που θα κουβαλά το κουδούνι. Από τον κρίκο εντός του κουδουνιού θα κρεμαστεί το "σειίστρο"π, η "γλώσσα" δηλαδή του κουδουνιού.

"Ξερόχτυπο" (ήχος μπάσος και βαρύς) και το "λυράτο" (ήχος λεπτός που θυμίζει τόνο λύρας). Στην πράξη είναι αδύνατο να φτιαχτούν δυο "χτυπητά" κουδούνια (δηλαδή εξ' ολοκλήρου χειροποίητα), που να βγάλουν ακριβώς τον ίδιο ήχο. Αυτό οφείλεται στο πάχος της λαμαρίνας, που μετά το σφυροκόπημα διαφέρει, έστω και λίγο, από κουδούνι σε κουδούνι και επηρεάζει από λίγο ως περισσότερο τον τόνο του ήχου.

Αναφέραμε πιο πάνω, πως τα κουδούνια παραγέλλονται σε ζευγάρια απ' τα οποία το ένα έχει ήχο ξερόχτυπο και το άλλο λυράτο, για να διατηρείται μια αρμονία στον συνολικό ήχο του κοπαδιού. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, όπου ο βοσκός παραγγέλει κάποια κουδούνια, ζητώντας να έχουν μεγάλη διαφορά στον ήχο απ' τα υπόλοιπα. Τα κουδούνια αυτά τοποθετούνται σε ζώα που έχουν την τάση να απομακρύνονται από το κοπάδι. Η διαφοροποίηση του ήχου βοηθάει τον βοσκό να τα αναγνωρίζει και να τα εντοπίζει ευκολότερα. Όσο κι αν φαίνεται παράξενο, το εξασκημένο αυτί ενός έμπειρου βοσκού αναγνωρίζει το κάθε ζώο από το κουδούνι του. Δεν φοράνε όμως κουδούνι όλα τα ζώα στο κοπάδι. Το κουδούνι κυρίως

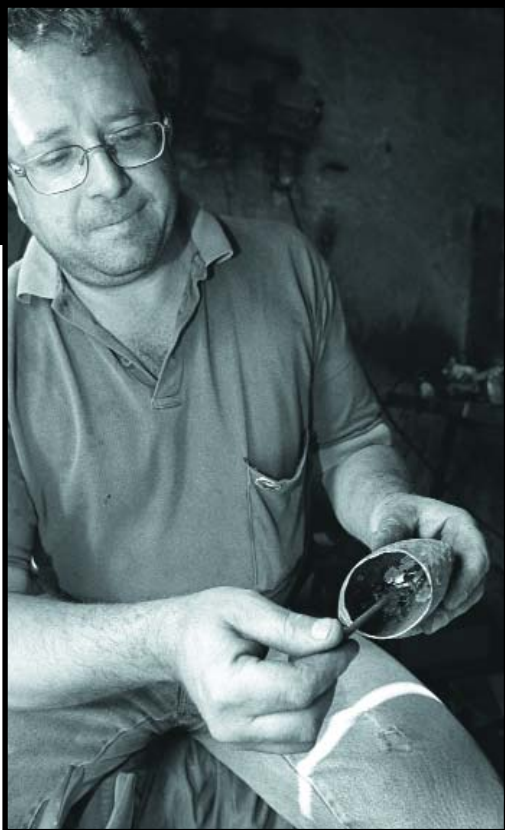

Ακολουθεί η επιχάλκωση. Το σχεδόν έτοιμο πλέον κουδούνι επιστρώνεται με ένα αμάλαμα λάσπης και ρινισμάτων μπρούτζου. Ο κ. Καραπιδάκης θα τοποθετήσει στον πυρωμένο, από παλιό πυθάρι καμωμένο φούρνο του το κουδούνι και το μίγμα λάσπης και χαλκού θα λειώσει προσδίδοντάς του το χρυσοκόκκινο χρώμα του μπρούτζου, που απώτερο σκοπό βέβαια έχει να προστατεύσει τον σίδηρο από τη σκουριά. Το σείστρο είναι το μέσο για την παραγωγή του ήχου, την τελική όμως χροιά του τη διαμορφώνει ο τεχνίτης όπως αυτός επιθυμεί.

τοποθετείται σ' αυτά που συμπεριφέρονται σαν αρχηγοί του κοπαδιού και ακολουθούνται απ' τα υπόλοιπα. Συνήθως μια μέση αναλογία είναι 20 κουδούνια σε κάθε 100 ζώα.

Εκτός από τον κ. Καραπιδάκη, μόνον 6 περίπου κουδουνάδες - όλοι προχωρημένης ηλικίας - υπάρχουν σήμερα στην Κρήτη. Κάποιοι στο Ηράκλειο και οι υπόλοιποι στη Σητεία, στα Χανιά, στη Νεάπολη και στη Ζίρο. Μάλιστα την τέχνη αυτή τη δίδασκε κάποιος κρατούμενος στις φυλακές της Αλικαρνασσού, δεν είναι όμως γνωστό αν υπάρχουν συνεχιστές του. Ενώ λοιπόν οι τεχνίτες σπανίζουν η ζήτηση για κουδούνια είναι διαρκής και αυξανόμενη, μιας και ο αριθμός των αιγοπροβάτων στην Κρήτη διαρκώς μεγαλώνει. Το εργαστήριο του Καραπιδάκη όμως δεν δέχεται παραγγελίες μόνον από την Κρήτη αλλά και από την Νάξο, την Κω, ακόμα και την Εύβοια. Το επάγγελμα λοιπόν του κουδουνά είναι προσοδοφόρο, η φύση όμως της δουλειάς είναι σκληρή και η παραγωγή μικρή. Είναι ενδεικτικό, ότι για ένα μικρό χειροποίητο κουδούνι απαιτούνται τουλάχιστον δυο ώρες, ενώ για ένα μεγάλο κουδούνι, τραγοκούδουνο, συχνά απαιτείται περίπου ένα οχτάωρο. Έτσι, αν και το

κόστος των πρώτων υλών είναι πολύ μικρό, η τιμή πώλησης ανεβαίνει εξαιτίας της σκληρής και πολύωρης προσπάθειας που απαιτείται. Και πάλι όμως οι τιμές, σε σχέση με τον χρόνο εργασίας που απαιτείται, είναι χαμηλές αφού, για τα μικρά κουδούνια ξεκινούν από τις 2000 ενώ φτάνουν τις 25-30.000 για ένα τραγοκούδουνο.

Ευκολότερα και ταχύτερα κατασκευάζονται τα μηχανοποιημένα κουδούνια, στα οποία η λαμαρίνα τοποθετείται στην κατάλληλη πρέσα και πιέζεται μέχρι να αποκτήσει το επιθυμητό σχήμα. Το στάδιο όμως του πλυσίματος και η υπόλοιπη διαδικασία γίνονται και σ' αυτά με το χέρι.

Στην Κρήτη χρησιμοποιούνται μόνον επιχαλκωμένα κουδούνια. Υπάρχουν και κουδούνια κατασκευασμένα εξ' ολοκλήρου από χαλκό, τα λεγόμενα "καμπανέλια", που συνηθίζονται στη Βόρειο Ελλάδα. Ο κ. Καραπιδάκης προσπάθησε να κατασκευάσει εξ' ολοκλήρου χάλκινα κουδούνια αλλά το ηχητικό αποτέλεσμα δεν ήταν ικανοποιητικό.

Έχοντας λοιπόν υπόψη μου όλες αυτές τις άγνωστες ως τότε λεπτομέρειες για τα κουδούνια, κάθισα και παρακολούθησα στην πράξη την κατασκευή ενός κουδουνιού. Ήταν μια διαδικασία συναρπαστική και ενδιαφέρουσα. Ένα απλό κομμάτι λαμαρίνας μεταμορφώθηκε σταδιακά, με πολλή τέχνη και προσπάθεια, σ' ένα γλυκόηχο κουδουνάκι.